

Herprogrammeer
de overheid

Position Paper

Rondetafelgesprek NDS
24 september

Herprogrammeer
de overheid

www.herprogrammeerdeoverheid.nl

Over Herprogrammeer de Overheid

Herprogrammeer de Overheid begon in 2023 als initiatief van Alexander Klöpping en Onno Eric Blom om het belang van een goede digitale overheid op de agenda te zetten. Sinds 2024 zijn we officieel een ANBI-stichting. Dat betekent dat we niet werken vanuit deelbelangen, maar vanuit het algemeen belang, mogelijk gemaakt door de steun van vrijgevege donateurs en familiestichtingen.

We richten ons op de vraag hoe je binnen de overheid software bouwt die de burger écht centraal stelt, en welke randvoorwaarden nodig zijn om dat slagvaardig en betaalbaar te realiseren.

Het dagelijks bestuur van Herprogrammeer de Overheid is in handen van Edial Dekker en Onno Eric Blom. De raad van bestuur bestaat uit Rogier Klimbie, Robert Gaal en Lucas Huyskes. In de raad van advies zitten Alexander Klöpping, Alexander Rinnooy Kan en Victor Knaap.

Position paper

Wij bouwen als stichting zelf mee aan digitale infrastructuur binnen de overheid en weten dus uit ervaring hoe moeilijk dat nu is. Veel van de randvoorwaarden om goed te kunnen bouwen ontbreken of schieten ernstig tekort. Hieronder ga ik kort in op drie van de belangrijkste dingen die we kunnen doen om de digitale overheid te verbeteren, en in welke mate de NDS dit faciliteert.

Om bij het begin te beginnen: hoe bouw je op een goede manier software? Wat je ook bouwt, de kans is vrijwel nihil dat je van tevoren kunt voorspellen hoe het eindproduct er precies uit moet zien. Dat komt doordat gebruikers vrijwel altijd wensen en behoeften hebben die je niet vooraf hebt bedacht, en omdat je bij het bouwen van grote systemen altijd onverwachte dingen tegenkomt in het technische landschap. Het bouwen van software is dus inherent onvoorspelbaar. Als je die onvoorspelbaarheid onder het tapijt schuift door tot achter de komma vast te leggen wat je gaat bouwen, heeft dat twee gevolgen: 1). Een product of dienst waarvan je bij de lancering ontdekt dat het onbegrijpelijk is voor je gebruikers (zie bijvoorbeeld het Noodfonds Energie). 2). Projecten die eindeloos voortslepen omdat ze toch ingewikkelder blijken dan verwacht (zie bijvoorbeeld de Omgevingswet).

Als je op een moderne manier bouwt, omarm je juist die fundamentele onvoorspelbaarheid. Je begint met een prototype dat je direct onder de neus van gebruikers schuift. Zij vertellen je zonder schroom wat er allemaal niet aan deugt, waarna je de volgende versie bouwt. Op deze manier leer je van je gebruikers en worden hun wensen vanzelf onderdeel van het product of de dienstverlening. En als je hier al tijdens de beleidsontwikkeling mee begint, weet je vanaf het begin of je beleid technisch haalbaar en uitvoerbaar is. Zo'n prototype kost misschien een paar ton, maar bespaart daarna tientallen zo niet honderden miljoenen euro's aan uitloop en complexiteit voor de burger. Dit is waarom wij pleiten voor een Digitale Dienst met een eigen budget, die al tijdens de beleidsontwikkeling aan de slag kan met het bouwen van prototypes. Ik heb hierover niets teruggelezen in de NDS en roep op om daar alsnog werk van te maken. Ik kan geen krachtigere interventie bedenken voor betere dienstverlening, minder uitloop en minder complexiteit voor burgers.

Dan cloud en hosting. We hebben te lang met ons hoofd in de wolken gelopen als het aankomt op cloudbeleid. De Tweede Kamer is als geen ander op de hoogte van de grote afhankelijkheid die de Nederlandse overheid momenteel heeft van Amerikaanse technologie-reuzen, en van de risico's die het met zich meebrengt als grote delen van de Nederlandse overheid functioneel op buitenlandse bodem draaien. Met een voorspelbare handelspartner en volledig open markten kon zoiets nog worden weggewuifd als een detail, maar wie het afgelopen jaar naar het nieuws heeft gekeken is ruw uit die droom ontwaakt. We staan weer midden in de geschiedenis en dat maant tot actie.

Maar er zijn meer redenen om hierin te willen investeren. Een tijd geleden ging een ontwikkelaar bij de overheid viraal met een [blogpost](#) waarin hij uiteenzette dat het krijgen van een hostingomgeving bij Amazon in 19 minuten geregeld was, maar bij de overheid 132 dagen kostte en 19 uur aan meetings. Kortom: u hoeft zich niet af te vragen waarom de overheid massaal naar Amerika vertrekt, dat komt omdat de alternatieven thuis traag en ingewikkeld zijn. De enige route voorwaarts is dus: zorgen dat we betere alternatieven creëren. De NDS lijkt vooral in te zetten op marktoplossingen, maar dit thema is te belangrijk en risicovol om op één paard te wedden. Binnen de overheid hebben we de kennis en kunde om voor een groot deel van de behoeften binnen een jaar zelf alternatieven te creëren. Met een pilot van €10 miljoen kun je morgen beginnen, en dat geld verdienen je in veelvoud terug. Amerikaanse hyperscalers zijn immers ongelooflijk duur, of zoals ze dat zelf noemen: winstgevend. Ik wil dit punt nog een keer onderstrepen: de meeste organisaties kopen nu los van elkaar cloudhosting in en kunnen daarom niet investeren in eigen infrastructuur. Als we cloud samen gaan doen, zoals de NDS belooft, loont het echt om een groot deel van die infrastructuur zelf neer te zetten.

Dan inkoop. Het is mooi dat inkoop gaat worden gecentraliseerd. Naast onderhandelingsmacht biedt dat namelijk de kans om onze aanbestedingsfilosofie te herzien. Waarom dat nodig is, kan ik nog het best illustreren met een voorbeeld: dit jaar hebben we definitief de digitale ruggengraat van ons omzetbelastingstelsel uitbesteed aan het Amerikaanse Fast Enterprises. Dat ging voor het luttele bedrag van €190 miljoen en als dat alles volgens plan verloopt zijn we straks dus afhankelijk van een Amerikaanse partij voor zo'n €83 miljard aan rijksinkomsten. In het kader van strategische autonomie is dat nogal een misser, maar ja, ga er maar aan staan, je bent de Belastingdienst, je stelsel is decennia verouderd en je hebt de komende tien jaar geen ruimte op je roadmap. Dan moet je misschien wel naar de markt kijken. Maar hoeveel partijen zijn er die een omzetbelastingstelsel kunnen leveren? Je betaalt dus al gauw de hoofdprijs. En daarna ben je afhankelijk van die ene partij. Mocht de boel niet functioneren, los van de contractuele afspraken, wat is dan je onderhandelingspositie als je voor €83 miljard van ze afhankelijk bent? Ik zou zeggen: die is er niet. Ik denk dat we ons in onze handen mogen knijpen als dit stelsel voor minder dan een half miljard gaat worden opgeleverd.

Is er ook een alternatief? Ja, in Taiwan doen ze dit bijvoorbeeld heel anders. Daar zeggen ze: waar bestaat zo'n stelsel nou eigenlijk uit? Dat bestaat uit verschillende lagen: hosting, infrastructuur, verschillende applicaties, security enzovoort. Al die delen worden apart aanbesteed, met de afspraak dat een partij nooit aangrenzende delen van de techstack mag leveren. Het gevolg is kleine aanbestedingen waar opeens wel veel partijen voor te vinden zijn, en die je makkelijker kunt vervangen. Zo ben je goedkoper uit en aanzienlijk minder afhankelijk van de Amerikanen.

Slim inkopen gaat dus niet alleen over juridische kwesties maar ook om technisch begrip. Daarom ben ik van mening dat een gecentraliseerde inkoopclub vooral óók een club met veel technici moet zijn, niet enkel juristen. Die club kan de huidige

inkoopfilosofie herzien, het aanbestedingsproces verkorten en versimpelen, en raamwerkovereenkomsten toegankelijk maken voor de hele markt. In Engeland bespaarden ze vorig jaar alleen al op deze manier zo'n [4,9 miljard pond](#). Laten wij dat voorbeeld volgen.

Zoals je merkt: onze ideeën gaan voornamelijk over hoe je de juiste bouwclubs met de juiste bouwmethodes neerzet. Bestuursinrichting en juridische kaders zijn namelijk niet genoeg. Je laat een paard met een gebroken been niet sneller lopen door hem nog harder te slaan met een zweep. Laten we daarom vooral meer investeren in de spier van de overheid om burgergericht en wendbaar te bouwen. Ik hoop dat het uitvoeringsprogramma van de NDS daar nog meer vervolg aan geeft, met centraal budget en mandaat. Zoals altijd dragen wij graag bij aan een digitale overheid die de burger voorop zet.

Onno Eric Blom (Directeur)

+316 11 73 69 46

onno@herprogrammeerdeoverheid.nl

Appendix: voorstellen voor NDS uitvoeringsprogramma

- Maak €50 miljoen vrij voor de oprichting van een Nederlandse Digitale Dienst, die direct rapporteert aan de bewindspersoon op digitalisering. De dienst moet met multidisciplinaire teams ondersteuning kunnen bieden aan de rest van de overheid, bij ontwerp en realisatie.
- Bij ICT-projecten boven de 5 miljoen euro wordt het bouwen van prototypes tijdens de beleidsontwikkeling verplicht gesteld. De Digitale Dienst verstrekt bindende richtlijnen en ondersteunt waar nodig. De praktische uitvoerbaarheid voor burgers staat centraal en wordt expliciet gevalideerd.
- Investeer zo snel mogelijk €10 miljoen in een pilot om binnen de overheid een soevereine cloud op te zetten. Geef dit team het mandaat om klein te beginnen en met een gebruiksmodel op te schalen.
- Technologie is nooit af. Hef de scheiding tussen ontwikkeling en beheer zoveel mogelijk op, zodat teams hun dienstverlening kunnen blijven doorontwikkelen, ook na lancering. Creëer hiervoor de benodigde infrastructuur binnen de cloud.
- Creëer één centraal technisch inkooppunt voor digitale diensten, cloudhosting en digitale infrastructuur, dat zich actief inzet voor marktverbreding en naleving van vastgestelde standaarden. Knip grote aanbestedingen zo veel mogelijk op, en besteed ze modulair uit. Versimpel en verkort aanbestedingsprocedures radicaal. Stel raamwerkovereenkomsten zoveel mogelijk open voor de hele markt, en selecteer aanbieders pas bij de opdracht, zodat kleine opdrachten ook naar kleine bedrijven kunnen gaan.
- Maak het aantrekkelijk voor technisch talent om in dienst bij de overheid te treden. Creëer een apart salarispad voor technici, waarbij de salarissen gelijk getrokken worden met de gemiddelde zzp-salarissen. Maak het mogelijk om binnen dit carrièrepad op basis van inhoudelijke kennis promotie te maken tot de hoogste schalen.

